

Книжкові заборони в США

У США лютує лихоманка книжкових заборон. Як республіканці, так і демократи потрапили в пастку культурних воєн.

У США лютує лихоманка книжкових заборон. За даними організації PEN America, у період із липня 2021 року до червня 2022-го в державних школах країни було заборонено 1648 книжок. Очікується, що нинішнього року ця цифра зросте, тому що консервативні політики й організації активізують зусилля з цензурування творів, присвячених темам сексуальної та расової ідентичності.

Протягом останніх місяців у контрольованих республіканцями штатах, таких як Флорида і Юта, триває облава на шкільні бібліотеки: забороняють книжки, які зачіпають расові, а також гендерні й сексуальні теми, наприклад, «Як стати антирасистом» Ібрама Кенді або «Гендерний квір: Мемуари» Маї Кобабе. У деяких районах Флориди школи отримали вказівки обмежити доступ до книг про раси та різноманіття. Їх також попередили, що вчителям, які поширюватимуть серед учнів «непристойні та порнографічні матеріали», загрожує п'ятирічний термін у в'язниці. Губернатор Південної Кароліни Генрі Макмастер навів книжку Кобабе (2020 року вона здобула від Американської бібліотечної асоціації премію «Алекс», яку присуджують літературі для дорослих підлітків) як приклад «непристойних і порнографічних матеріалів».

Книжкові заборони ініціюють вкрай праві політики-популісти та групи батьків, які стверджують, що вони хочуть захистити здорові, сімейно-орієнтовані християнські спільноти

Книжкові заборони сьогодні, як правило, ініціюють вкрай праві політики-популісти та групи батьків, які стверджують, що вони хочуть захистити здорові, сімейно-орієнтовані християнські спільноти від декадентства урбаністичної Америки. Саме тому дитячі книжки з персонажами LGBTQ+ підпадають під їхнє визначення порнографії.

від декадентства урбаністичної Америки

Губернатора Флориди Рона Десантіса (це ймовірний кандидат у президенти) можна назвати провідним прихильником державної цензури та запровадження сучасних заборон на книжки. У лютому Десантіс і його союзники в Палаті представників штату внесли новий законопроект, який, у разі ухвалення, заборонить університетам і коледжам підтримувати проведення в навчальних кампусах заходів, у яких «схвалюється риторика різноманіття, рівності, інклюзивності або критичної расової теорії». Законопроект також покликає виключити з навчальних програм критичну расову теорію, гендерні дослідження та інтерсекціональність, а також будь-які «похідні, великі чи малі, цих систем переконань».

Хоча з боку крайніх лівих прогресистів заклики заборонити книжки лунають рідше, вони теж можуть демонструвати відсутність толерантності до літератури, яка їх ображає. У деяких випадках літературна класика, як-от «Убити пересмішника» чи «Пригоди Гекльберрі Фінна», була виключена зі шкільних списків для читання, бо в ній містяться расистські образи, а певні читачі можуть відчутти себе «маргіналізованими».

Натиск крайніх правих на академічні свободи, безсумнівно, набагато небезпечніший, ніж літературна алергія у лівих

Натиск крайніх правих на академічні свободи, безсумнівно, набагато небезпечніший, ніж літературна алергія у лівих. Але цікаво, що у нетерпимості крайніх лівих і крайніх правих є багато спільного. Крайні праві популісти, подібні до Десантіса, зазвичай наслідують міркування прогресистів про «інклюзивність» і «чутливість» у шкільних класах. Вони заявляють, що білих студентів треба захистити від вивчення рабства чи ролі теорій переваги білих в американській історії, бо такі уроки можуть їх засмутити та змусити почуватися винними.

Прогресисти, які хочуть припинити вивчення «Гекльберрі Фінна» у школах або вимагають, наприклад, прибрати слово «жирний» з дитячих книжок Роальда Даля, слідує тій самій логіці. Вони теж не хочуть, щоб діти почувалися ображеними або «небажаними». У їхніх уявленнях освіта схожа на терапію: її мета в тому, щоб діти почали відчувати себе добре такими, якими вони є, а не навчати їх того, як сприймати інформацію і думати самостійно. Наслідування крайніх правих жаргону крайніх лівих можна

розглядати як несумлінну помсту, тому що рушійною силою, що стоїть за консервативним пуританством у США, завжди був фундаменталізм, а не інклюзивність. Проте релігійний догматизм дуже тісно пов'язаний з побоюваннями бути ображеним у почуттях. Як приклад можна навести скандал, що почався після публікації «Сатанинських віршів» Салмана Рушді у 1988 році. Аятола Рухолла Хомейні випустив фетву із закликом до смерті автора, а християнські консерватори засудили Рушді за знущання над релігією. Деякі представники лівого флангу, хоча й не належать до будь-якої релігії, теж розкритикували Рушді за те, що він образив мільйони мусульман.

Християнські пуритани виступають проти книжок на гей-теми не тільки тому, що Біблія забороняє гомосексуалізм, а й тому (і, напевно, це первинно), що такі книжки порушують природний порядок, яким вони його собі уявляють. А це не так уже й далеко від настроїв тих тисяч людей, які нещодавно підписали лист із протестом проти манери висвітлення трансгендерних питань у газеті New York Times. Ті, хто підписав лист, були засмучені тим фактом, що в деяких статтях припускалося, що питання гендеру, можливо, не можна розв'язати в науковий спосіб. Особливо сильної образи підписантам завдала стаття, написана колумністкою Памелою Пол на захист Джоан Роулінг. У Роулінг немає ненависті до людей, які змінили одну стат'ю на іншу, але вона не вірить, що бути чоловіком чи жінкою – це просто питання вибору.

Прогресисти, які закликають заборонити книги Роулінг про Гаррі Поттера (вкрай праві фанатики їх теж засуджують, але тільки за пропаганду чаклунства), роблять це, як правило, не з релігійних міркувань. Вони, знову ж таки, говорять про непривітну трудову атмосферу, маргіналізацію, нечутливість тощо. Однак найчастіше вони виявляються настільки ж догматичними, як і релігійні віряни. Вони переконані, що людина, народжена з чоловічими геніталіями, є жінкою, якщо він/вона так стверджує. Сумніви в цьому переконанні, які висловлює Роулінг, порушують їхні уявлення про природу.

Усе сказане не означає, що загрози обмеження доступу учнів до книжок з боку лівих настільки ж серйозні, як загрози, які лунають з боку крайніх правих. На відміну від крайніх правих екстремістських партій, до яких належить нинішня Республіканська партія, політики зліва від центру, як правило, не закликають запроваджувати законодавчі заборони на рівні штатів. І все ж риторика прогресистів почасти грає на руку правим популістам.

Не маючи послідовної економічної програми, Республіканська партія вирішила активно взяти участь в американських культурних

війнах. Але оскільки заклики релігійних і соціальних консерваторів зазвичай знаходять більше відгуку у виборців, ніж догматичні позиції з питань расової та сексуальної ідентичності, це не та війна, в якій ліві можуть виграти. Демократам та іншим прогресистським партіям у західному світі варто було б концентрувати менше уваги на образі почуттів і більше – на економічних і політичних інтересах виборців.

(c) Project Syndicate 2023

Ян Бурума

Ян Бурума (Ian Burgum) - письменник та історик, професор Бард-коледжу (США).

